

Етнополітичний вимір світового порядку

УДК 323

ЕТНІЧНО СТРОКАТИЙ СВІТ: МЕНШИНИ ВІД ВЕРСАЛЮ ДО СЬОГОДЕННЯ

Атаманенко Алла

Одним із визначальних положень ліберального світоустрою, що були озвучені на Паризькій мирній конференції, було право націй на самовизначення. Через сто років, що минули від Паризької мирної конференції, проблема права на самовизначення залишається актуальною. Водночас реалізація права національного самовизначення вступає у протиріччя з правом держав на збереження територіальної цілісності та непорушності кордонів. В умовах поліетнічності багатьох країн світу, з метою етнічної політичної мобілізації меншин політичні сили використовують ряд механізмів, частина яких для держави може бути деструктивною. У такий спосіб етнічний фактор перетворюється на фактор потенційної небезпеки для держави в умовах його недостатнього регулювання, стає причиною між-етнічного, а часом і міждержавного протистояння, проявів сепаратизму чи іредентизму. Тому держави самостійно обирають підходи до власної етнополітики, тип етнополітичного режиму, що застосовується практично, та модель етнонаціональної політики. Етнополітичні режими як форма наявних у державі відносин між владою / державою та етнонаціональними спільнотами впливають на конфліктогенність етнонаціонального чинника та підходи держави до розв'язання етнонаціональних конфліктів.

***Ключові слова:** право націй на самовизначення / право на національне самовизначення, етнополітичний режим, модель етнополітики держави, сепаратизм, іредентизм.*

Як відомо, Перша світова війна вплинула на долі мільйонів людей, суттєво змінила Європу та світ, вплинула на тогочасний світоустрій. Зміни, що відбулись у другому десятилітті ХХ ст., ідеї, що заклали основи Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин, дотепер, хоча часом у трансформованому вигляді, мають розвиток у сучасному світі.

Одним із найважливіших наслідків Першої світової війни став розпад Османської, Австро-Угорської, Російської та Німецької імперій, що перекроїло карту Європи, бо на їх уламках було утворено або відроджено нові держави. Відновила незалежну державність Польща (Друга Республіка), яка набула нових територій, було проголошено незалежність Естонії, Литви, Латвії, Фінляндії, Королівства сербів, хорватів і словенців, відновлено незалежність – Австрії та Угорщини (остання зазнала суттєвих втрат територій, які вважала своїми), створено Чехословаччину як спільну державу чехів та словаків (для означення назви громадян якої застосовувався й термін чехо-словаки). Значно зросла територія Румунії, зменшилась – Болгарії та Туреччини, яка втратила не лише території в Європі, а й у Північній Африці, на Аравійському півострові та Балка-

нах. Відцентрові тенденції та революційні події призвели до утворення низки національних держав на території Російської імперії: Росії, України, Білорусі, Грузії, Азербайджану, Вірменії та ін., які пізніше зазнали поразки від Радянської Росії й на місці яких до утворення СРСР наприкінці 1922 р. існували відносно самостійні радянські республіки. Отже, на практиці в деяких регіонах було реалізовано право націй на самовизначення, водночас було закладено основу для нових міжнародних (і міжетнічних) конфліктів.

Ще одним важливим наслідком Першої світової війни стало створення міжнародної міжурядової організації, що мала гарантувати безпеку світу та міжнародне співробітництво, – Ліги націй. У сучасних умовах виникають семантичні асоціації щодо ролі та можливостей Ліги націй та її вдосконаленого аналогу – Організації Об'єднаних Націй, але це не є темою нашого дослідження. Утім, завдяки діяльності Ліги націй почалося введення в обіг термінологічного апарату у сфері етнополітики, що використовується й сьогодні, отримавши розвиток у документах ООН та інших міжнародних організацій, а також у національному праві. Серед понять, легітимізація та застосування яких розпочалися в той період, були: право націй на самовизначення або право на національне самовизначення, нації, народи, біженці, меншини, етнічні / національні групи, автономія тощо.

Часто в сучасній науковій літературі зустрічаємо твердження про те, що міжвоєнний світоустрій значною мірою базувався на «Чотирнадцяти пунктах» тогочасного американського президента Вудро Вільсона, що були оприлюднені в його посланні конгресу від 8 січня 1918 р. Текстологічний та джерелознавчий (із залученням широкого кола документів та епістолярію) аналіз Десятого з «Чотирнадцяти пунктів» – щодо однієї з ключових проблем майбутнього територіального устрою Центральної Європи: подальшої долі багатонаціональної Австро-Угорської імперії, проведений українським дослідником В. Фісановим [6, 64–85], продемонстрував логічні розміркування автора щодо процесу формулювання в документі тези про автономію. Важливим є спостереження про пошук творцем документа термінів, що означали б суб'єктів автономії: «народи» (peoples), «нації» (nations) та «раси» (races). Водночас автор виділяє тогочасне розуміння слова «нації» (nations) переважно у значенні «держави» [6, 65–66], хоча висловлює думку про те, що особливості формулювання тексту призвели до появи можливості майбутніх розбіжностей у його тлумаченні, що спостерігається не лише в тогочасних перекладах англomовного тексту документа [1, с. 74–75], а й простежується при аналізі обговорення цих розбіжностей у дипломатичному листуванні [1, 67–69].

Висловлене в «Пунктах» право окремих народів Австро-Угорщини на автономію в пізніших промовах президента розвинулось у поняття «самовизначен-

ня», яке сьогодні є частиною понятійного апарату міжнародного права та активно розглядається дослідниками. Водночас після появи поняття *права націй на самовизначення* / *права національного самовизначення* / *національного права на самовизначення* подальшого розвитку набуває використання понять сепаратизму та іредентизму, етнічних та національних груп, етнічних та національних меншин, а також практична реалізація цих понять. Договори, підписані під час Паризької мирної конференції, також стосувалися етнічного чинника при визначенні державних кордонів та розвитку держав.

Від Паризької мирної конференції минає 100 років, і ми спостерігаємо, що нерозв'язаною залишається низка етнополітичних проблем, окреслених ще в часи формування Версальсько-Вашингтонської системи. Частина питань стосується термінології, розуміння та формулювання якої все ще не є уніфікованими в міжнародному та національному праві. Інша частина стосується безпосередньої практики міжетнічних (зокрема й міждержавних) відносин. Тому метою дослідження є визначити (стисло, враховуючи обмежені рамки роботи), як сьогодні розуміються, фіксуються та проявляються ті чи інші етнополітичні поняття й пов'язані з ними явища.

Отже, право націй на самовизначення, або національне право на самовизначення, або право національного самовизначення (терміни вважаються синонімічними) – визначальні категорії, що з'явилися у політиці та юриспруденції в перші десятиліття ХХ ст. Одним із перших, ще до формулювання В. Вільсоном, про право націй на самовизначення писав лідер російської більшовицької революції В. Ленін. Він розглядав поняття не лише в контексті національних рухів, а з погляду класового підходу, вважаючи, що самовизначення можливе як інструмент побудови національних держав, що виникають при розбудові капіталістичних відносин та визначаються потребами національної буржуазії [2, 255]. Ще у 1916 р. В. Ленін передбачав можливість відокремлення пригніченої нації від нації, що пригноблює, вважаючи його цілком можливим для досягнення поставленої мети руйнації імперіалістичних держав та побудови на їх місці нового суспільства. Але в пізніших працях, після створення радянської держави, вважав неможливим будь-який сепаратизм чи право етносів на відділення [4]. Формулювання, висловлене В. Вільсоном, було ширшим і передбачало ліберальне право на самовизначення. Але вже тоді і сама ідея права на самовизначення, і її тогочасна часткова реалізація не могли забезпечити спокій у Європі та світі, бо виявилось, що жодна з новоутворених держав не була моноетнічною, кордони включали етноси, відмінні від титульного, міграції та біженство додавали до цієї клаптикової ковдри етнічної багатоманітності окремі барви.

Через багато років, у прийнятій 1960 р. «Резолюції Генеральної асамблеї Організації Об'єднаних Націй» (№ 1514) було сказано: «Усі народи мають право

на самовизначення; через це право вони можуть вільно визначати свій політичний статус і вільно здійснювати свій економічний, соціальний і культурний розвиток» (переклад автора – А. А.). Але з юридичного погляду в цьому твердженні спостерігаються певні парадокси: по-перше, право на самовизначення визнається за суб'єктом, існування якого ще не визнане міжнародним правом та світовим співтовариством. По-друге, як і в перших десятиліттях ХХ ст., не визначається, яким має бути «політичний статус» – автономією в межах певної держави чи самостійною державою, бо і одна, й інша форма передбачають можливість «вільного здійснення» економічного, соціального та культурного розвитку.

Основними ознаками державності традиційно вважаються: 1) наявність постійного населення, яке 2) проживає на певній території, 3) має уряд та 4) реалізовує здатність вступати у відносини з іншими державами. Але для того, щоб вступати у відносини з іншими державами, державі потрібно бути визнаною іншими державами, як і світовим співтовариством загалом (насамперед ідеться про належність до міжнародних організацій). Але в міжнародному праві дотепер чітко не прописаний механізм забезпечення такого визнання. Тому частина держав, які, з формального погляду, скористалися правом на самовизначення (часом за збройного та дипломатичного сприяння зацікавленої у конфлікті сильної держави-«сусідки»), через низку причин не мають однозначного визнання світовим співтовариством, а визнані лише низкою держав світу. Призвела до цього невідповідність права на самовизначення принципу непорушності державних кордонів і збереження територіальної цілісності держав, підходи до оцінки керівництвом окремих держав легітимності процесу реалізації права на самовизначення, що відбувся, наявність власних «проблемних» територій тощо.

Через відсутність чіткості формулювання поняття «самовизначення» в міжнародному праві його можна сприймати і як прагнення до автономії, і як прагнення до створення незалежної держави. Однозначно можна стверджувати те, що цивілізованим (мирним) способом виявлення бажання частини населення країни, яке компактно проживає на власній історичній території, скористатися правом на самовизначення є референдум, але жодна з держав, у межах яких існує такий етнос, не прагне реалізовувати це право. Тому здебільшого в умовах політизації етнічності під впливом тих чи інших зацікавлених сторін бажання політизованого етносу відокремитись та створити власну державу за будь-яку ціну спричиняє конфлікти, часом збройні, на етнополітичному підґрунті. Намагання реалізувати принцип самовизначення, метою застосування якого в перших десятиліттях ХХ ст. було досягнення стабільності, у такий спосіб перетворилось на джерело небезпеки та конфліктів.

Факти мирного створення незалежних держав на території Європи все ж знаходимо у другій половині ХХ ст., але їх лише умовно можна вважати про-

явом усамостійнення від держави, в межах якої перебувала їх територія. Так, у 90-х роках ХХ ст. було прийнято низку рішень, що спричинили утворення незалежних держав в умовах загальної дезінтеграції країни, що було зафіксовано у спільних документах та двосторонніх угодах (розпад СРСР), або коли між етнонаціональними частинами країни було укладено домовленість («розлучення» Чехії та Словаччини). Водночас у сучасному ліберальному трактуванні визнається безперечна можливість реалізовувати право на самовизначення за умови проведення державою дискримінаційної політики, яка несе небезпеку правам людини, бо пов'язана із проявами геноциду, етнічних чисток чи масового терору. Прикладом тут можуть бути події в Югославії та створення на її території незалежних країн. Але такий підхід знову ж недостатньо врегульований із погляду міжнародного права. Тому маніпуляції з правом на самовизначення, реалізовані в рамках гібридної війни Російської Федерації під час анексії Криму, головним аргументом яких стала задекларована небезпека населенню півострова (до речі, врозріз із тлумаченням міжнародного права), є зразком небезпеки застосування такого підходу.

Обґрунтування ідеї про існування етнокультурної та етатистської концепції самовизначення, що існують відповідно в Російській Федерації та КНР, на відміну від ліберальної концепції права націй на самовизначення, знаходимо сьогодні в російській науці [5]. Відмінність між трьома концепціями пов'язана з розумінням поняття «нація», яке теж не є в міжнародному праві однозначним. Також, враховуючи факт, що у світі унітарний устрій держав не обумовлює їх моноетнічність, проблема можливості реалізації права націй на самовизначення пов'язана з проблемою наявності та визнання державою поліетнічного складу власного населення і визнання за меншинами права на реалізацію їх прав у сфері культури, економічного укладу, політики тощо.

Традиційно в науковій літературі нація розуміється як політична або етнічна / етнонаціональна спільнота. У російській етнокультурній концепції самовизначення нації трактується насамперед як культурна спільнота зі специфічними етнічними, релігійними та мовними характеристиками без пов'язання з політичними правами та юрисдикцією [5]. Відповідно, самовизначення розуміється як демократичне обрання будь-якого режиму, зокрема й неліберального (комуністичного, ісламського тощо), який гарантує нації збереження її етнокультурних чи цивілізаційних особливостей [5]. Такий підхід, по суті, протиставляється ліберальному, а сепаратизм ставиться тут на один щабель із революційними рухами на користь ліберальної демократії як спроба «зламати легітимний політичний уклад всупереч волевиявленню більшості членів нації (тобто всупереч їх справжньому самовизначенню)» [5]. Саме таким підходом обґрунтовуються дії

РФ у її протистоянні з Україною на сучасному етапі, невизнання демократичних / демократично-ліберальних («кольорових») революцій останніх років.

У межах етатистської концепції права на самовизначення, прикладом поширення якої є, на думку російських дослідників, сучасний Китай, пропагується неприпустимість заперечення легітимності наявного політичного устрою, і тому будь-яка сила, що намагається протистояти режиму, сприймається як загроза нації [5]. Це стає причиною застосування політики культурної асиміляції на етнічному рівні, аж до репресій (прикладом можуть бути переслідування представників уйгурської меншості на території КНР, політика стосовно Тибету тощо).

У частині держав світу поза КНР також відбувається політика культурної асиміляції (хоч і без застосування репресій) етнонаціональних меншин, яким не надаються права, відмінні від громадянських прав загалу населення держави. Інші країни застосовують політику мультикультуралізму, базовану на визнанні права представників кожного етносу на забезпечення реалізації своїх етнонаціональних прав.

Відмінності, що простежуються в забезпеченні державою етнонаціональних прав меншин, було зауважено й проаналізовано дослідниками. Погоджуємося зі спостереженням однієї із засновниць української етноконфліктології О. Маруховської-Картунової про можливість виокремлення й типології не лише політичних, а й етнополітичних режимів, які дослідниця пропонує поділити на три типи: 1) моноетнічні, 2) поліетнічні та 3) неетнічні [3, 327]. Справедливо зауважуючи, що чистих типів етнополітичних режимів не існує, на основі значної кількості критеріїв дослідниця визначає моноетнічні етнополітичні режими як такі, в яких уся повнота влади в державі де-юре і де-факто належить якійсь одній панівній етнонаціональній спільноті (точніше, її політичному правлячому класові) [3, 328]. Переважно таке домінування надається титульній нації, а представники решти етнонаціональних груп дискримінуються, їхні права порушуються. У державах із поліетнічним етнополітичним режимом носієм влади проголошується все населення країни – народ, незалежно від його етнічної чи іншої групової належності, держава вважається поліетнічною та мультикультурною й запроваджується відповідна модель етнополітики. У таких країнах відсутня будь-яка дискримінація за етнонаціональними чи іншими ознаками, а держава докладає зусиль для формування в суспільстві високого рівня етнополітичної культури та толерантності [6, 330]. Третій тип етнополітичного режиму – неетнічний – може бути притаманним і для поліетнічних держав, у яких головним носієм і джерелом влади є народ, центром уваги держави й об'єктом забезпечення нею прав є громадянин, домінуючою ідеологією – громадянський націоналізм та патріотизм.

В умовах сучасної розбудови незалежних держав народами, що самі відносно нещодавно скористалися правом національного самовизначення, або коли під впливом різних чинників титульний етнос є менш конкурентоспроможним за інші етнічні спільноти й намагається зберегти власне провідне значення, простежуються прагнення держави до запровадження у різних формах програм захисту титульного етносу [3, 11], що позначається й на обранні (незадекларованому) типу етнополітичного режиму та базованої на ньому моделі державної етнополітики.

Враховуючи, що в міжнародному праві захист прав національних / етнічних меншин має рекомендаційний характер, а реальний захист гарантується національним (внутрішнім) законодавством [1, 90], К. Вітман на основі аналізу законодавчої бази та підходів до практичної реалізації етнополітики у країнах Центральної та Східної Європи запропонував ввести до етнополітологічного дискурсу поняття «модель етнонаціональної політики» й запропонував кілька таких моделей на основі аналізу етнонаціональних процесів в умовах трансформації постсоціалістичних держав [1, 56–182]. Враховуючи, що модель етнонаціональної політики кожної з країн є унікальною, дослідник виокремив у досліджуваних країнах на основі подібних та відмінних рис основні: модель етнонаціонального самозахисту (застосовується у країнах Балтії), модель деструкції власної нації (Білорусь), демократичну модель (Угорщина, Польща) та дискримінаційну (Азербайджан). Зазначимо, що більшість країн колишнього соцтабору напередодні вступу до Європейського Союзу були змушені привести внутрішнє етнополітичне законодавство у відповідність до документів, прийнятих у ЄС і підтримувати цю відповідність надалі. Утім, часом у деяких із таких країн спостерігаються певні «перекоси» в бік підтримки тієї чи іншої меншини, існує різне розуміння або можуть бути відсутніми поняття «етнічна меншина» чи «національна меншина». Так, у Республіці Польща та Угорщині в законодавстві розрізняються ці поняття й до національних меншин застосовується сторічний «ценз осілості». У законодавстві Франції такі поняття, як загальна і регульована етнополітики держави відсутні, в законодавстві Республіки Болгарія вони замінені поняттям «етнічна група», але права частини етнічних груп, зареєстрованих у відповідних державних органах, у Болгарії все ж забезпечуються. Особливою увагою загального законодавства ЄС як найбільш дискримінована користується ромська меншина, якій етнополітикою багатьох держав ЄС забезпечується реалізація прав за окремими програмами.

Із поняттям права на самовизначення та можливостей його реалізації також тісно пов'язані поняття сепаратизму та іредентизму, прояви яких спостерігалися протягом останніх років у різних регіонах світу, зокрема й у цілком розвинутих економічно (про це свідчать референдуми в Шотландії (Великобританія), Ката-

лонії (Іспанія), Ломбардії та Венето (Італія), в Новій Каледонії (Франція) тощо). У такому разі йдеться про так званий економічний сепаратизм, при виникненні якого, незважаючи на наявність цілого комплексу причин, насамперед, економічних, що призводять до появи у частини населення уявлення про порушення прав людини, зокрема права на високий рівень та якість життя. Мобілізуючим чинником етнічності, її політизації, є риторика, яку пропонують представники популістських правих політичних сил. Часто така риторика базується на емоційному чиннику, і крім психологічного, містить історичний, економічний та інші складники. Водночас, якщо держава послідовно проводить демократичну етнонаціональну політику, забезпечує високий рівень і якість життя населення, прояви сепаратизму чи іредентизму стають мінімальними.

У підсумку зазначимо, що за століття, яке минуло від часу Паризької мирної конференції, відбулися суттєві зміни у підходах до реалізації етнополітичних засад світобудови. Незважаючи на недостатність регулювання на міжнародному рівні правових аспектів етнополітики, недостатню визначеність у політичному та юридичному дискурсі понятійного апарату, значна кількість держав намагаються в той чи інший спосіб уникати етнополітичних конфліктів. Щоправда, вибір політики, її методів, бачення потреб і можливостей є унікальними в кожній державі, що робить характерним для кожної країни рівень забезпечення етнонаціональних прав суспільства. Міждержавні кордони, як і сто років тому, не враховують розселення етнічних спільнот, що й надалі призводить до спалахування конфліктів.

Abstract

One of the determinant provisions of liberal world order that were announced at the Paris Peace Conference was the right of nations to self-determination of also known as the right to the national self-determination. Even a century after the Paris Peace Conference the problem of the right to self-determination remains relevant. Meanwhile, the implementation of the right to national determination contradicts the right of the state to maintain its territorial integrity and inviolability of its borders. Given the polyethnicity of many countries of the world, the political forces refer to an array of mechanisms (some of them can be destructive for the state) aiming at ethnical political mobilization of the minorities. The ethnic factor, therefore, becomes a factor of potential danger for the state and becomes a reason for interethnic and sometimes international clashes, acts of separatism or irredentism. Therefore, the states may single-handedly select the approaches to their ethnopolitics and ethnopolitical regimes to be applied practically and their state ethnopolitical models. The ethnopolitical regimes, as a form of already existing relations between the authority / state ethnonational communities, influence the conflict potential of the ethnonational factor and the states approach to setting ethnonational conflicts. Furthermore, specific types of the concepts of nations right to self-determination are theoretically substantiated.

Key words: *right to national self-determination / nations right to self-determination, ethnopolitical regime, state ethnopolitical model, separatism, irredentism.*

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Кресіна І. О., Коваленко А. А., Лойко Л. І. та ін. Правові засади державної етнополітики в Україні: монографія / ред. Кресіна І. О. Київ: Логос, 2011. 400 с.
2. Ленин В. И. Социалистическая революция и право наций на самоопределение. *Полн. собр. соч.* Т. 27. Москва: Изд-во политической литературы, 1969. С. 223–227.
3. Маруховська-Картунова О. О. Етнополітичні режими та їх типологія в контексті етнополітичної конфліктології. *Наукові записки. Збірник. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Серія «Політологія і етнологія».* 2015 (липень–серпень). № 4 (78). С. 324–339.
4. Печенкин С. В. В. И. Ленин и В. Вильсон – две концепции права наций на самоопределение. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/v-i-lenin-i-v-vilson-dve-kontseptsii-prava-natsiy-na-samoopredelenie>
5. Троицкая О. Право наций на самоопределение. «14 пунктов» Вильсона сто лет спустя: как переизобрести мировой порядок. URL: <https://www.csr.ru/news/14-punktov-vilsona-sto-let-spustya-kak-pereizobresti-mirovoj-poryadok/>
6. Фісанов В. «Чотирнадцять пунктів» президента США Вудро Вільсона: спроба ретроспективного аналізу. *Перша світова війна у фокусі історії (дипломатичні та політичні колізії Великої війни)* / за наук. ред. С. С. Трояна. Київ: Кондор, 2016. С. 64–85.

References

1. Kresina, I., Kovalenko, A., Loiko, L. (2011). *Pravovi zasady derzhavnoi etnopolityky v Ukraini. Monohrafiya. [Legal Principles of State Ethnic Policy in Ukraine: Monograph]*. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonacional'nykh doslidzhen' imeni I. Kurasa.
2. Lenin, V. (1969). *Sotsialisticheskaia revoliutsia i pravo natsij na samoopledele-nie. [The socialist revolution and the right of nations to self-determination]*. Poln. sobr. soch. 27. Moskva: Izdatelstvo politicheskoy literatury. 223–227.
3. Marukhovs'ka-Kartunova, O. (2015). *Etnopolitychni rezhymy ta ikh typolohia v konteksti etnopolitycnoi konfliktohii [Ethnopolitical regimes and their typology in the context of ethnopolitical conflictology]*. Naukovi zapysky. Zbirnyk. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonacional'nykh doslidzhen' imeni I. Kurasa. 4 (78). 324–339.
4. Pechenkin, S. V. I. Lenin i V. Vilson – dve konceptsii prava natsij na samoopredelenie [V. Lenin and V. Wilson – two concepts of the right of nations to self-determination]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/v-i-lenin-i-v-vilson-dve-kontseptsii-prava-natsiy-na-samoopredelenie>

5. Troitskaia, O. Pravo natsij na samoopredelenie. «14 punktov Vilsona sto let spustia: kak pereizobresti mirovoj poriadok» [*The right of nations to self-determination. "14 points" Wilson hundred years later: how to re-create the world order*]. URL: <https://www.csr.ru/news/14-punktov-vilsona-sto-let-spustya-kak-pereizobresti-mirovoj-poryadok/>
6. Fisanov, V. (2016). «Chotyrynadtsiat' punktiv» prezidenta SShA Vudro Vilsona: sproba retrospektyvnoho analizu [*"Fourteen Points" by US President Woodrow Wilson: An Attempt Analysis*]. Persha svitova viina u fokusi istorii (dyplo-matychni ta politychni kolizii Velykoi viiny: monohrafia. Kyiv: Kondor. 64–85.

УДК 94 (477)*65:355.4(470:477) (045)

ВИТОКИ ІМПЕРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЇ ЩОДО УКРАЇНИ

Чабан Анатолій

У запропонованому дослідженні здійснено аналіз становлення взаємовідносин України та імперської Росії в історичній ретроспективі, що є особливо значимим у наш час, коли значно загострилося протистояння між сусідніми державами, які призвели до анексії території суверенної України, збройного протистояння.

Насамперед обґрунтовано становлення наукової бази імперської ідеології Росії, яка сформувалася впродовж XVIII–XX ст., а також продовжена і взята на озброєння сучасними ідеологами так званого «Русского мира».

Проаналізовано опорну проблему, яка лежить в основі теоретичних дискусій науковців України та Російської Федерації про походження українського та російського етносів, становлення їх державності. Зроблено відповідні висновки, які підтверджують усталену думку про окремішність розвитку українського етносу та витоки його становлення, які сягають прадавніх часів.

Проаналізовано також дискусійні проблеми щодо питань, які вплинули на зародження імперської ідеології Росії та їхніх конкретних проявів, як на історичному шляху, так і в наш час. Окреслюється питання пошуку шляхів подолання протистояння, зокрема, про активнішу діяльність вітчизняних істориків щодо висвітлення позицій із дискусійних проблем.

Ключові слова: імперська політика, походження етносів, творення державності, зміст наукових дискусій.

Актуальність запропонованого дослідження взаємовідносин України та імперської Росії має особливе значення не лише для копінтного аналізу витоків та шляхів історичних процесів, які відбувалися впродовж століть, але особливо значимі у наш час, коли у середині другого десятиліття XXI ст. загострилися протиріччя між суверенними державами, визнаними усім цивілізованим світом, Україною та Російською Федерацією.